

Zágon Orsolya:
Módosított világ II.

A korábban megjelent génmódosított vetőmagok együtt-termesztése során érvényesülő felelősségre vonatkozó szabályok értelmezésével foglalkozó cikk második részében arról lesz szó, hogy hogyan rendelkezik a törvény, ha a GM vetőmag és a hagyományos vetőmag közötti védőtávolság ellenére keveredés történik?

A környezet védelmének általános szabályairól szóló törvény¹ kimondja, hogy ha a másnak okozott kárt a környezet igénybevétele, terhelésével járó tevékenységgel okozták, és az környezetveszélyeztető tevékenységnek minősül, akkor a Ptk.² fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A géntörvény³ szerint főszabályként pedig szintén a veszélyes üzemi felelősség szabályait kell alkalmazni az egymás melletti termesztés során okozott károkért való felelősségre is. A következő bekezdés viszont kimondja, hogy abban az esetben, ha a károsult írásos hozzájárulását adta a termesztéshez, akkor az okozott károkért való felelősségre a Ptk. általános kárfelelősségi szabályait kell alkalmazni. Tehát főszabályként veszélyes üzemi felelősség érvényesül, de ha a védőtávolságon belüli földtulajdonos vagy földhasználó írásban hozzájárult a kérelmező által engedélyezni kért GM-növények termesztéséhez, ezzel – mint károsult – megfosztotta magát a károkozó objektív felelősségén alapuló kárigénye érvényesítésétől.

Kérdés – ami a szakasz értelmezése során felmerül – hogy csupán egy hozzájárulással megvonhatja-e magától a károsult az objektív felelősség adta lehetőséget?

Válaszként a törvény kritikájaként megfogalmazták, hogy a hozzájárulás nem lehet jogalap arra, hogy e címen a károkozó felelőssége csökkenjen, illetve a bizonyítási teher megfordulhasson.⁴

Ebből következik a másik fontos tisztázandó kérdés, hogy mihez is járul hozzá pontosan a szomszéd? Ahogy azt már az előző részben említettem, a GM-növény termesztéséhez szükséges engedély előfeltétele a hozzájáruló nyilatkozatok beszerzése, GM-növényt termesztési engedély nélkül pedig nem lehet termesztetni. Tehát az első lépések közé tartozik a szomszédok beleegyező nyilatkozatának beszerzése. A GMO ellenzői komoly hibának tartják azt, hogy a pufferzónán belüli földtulajdonosoktól illetve földhasználóktól kell csupán írásos hozzájárulást kérni, hiszen mi van akkor, ha az engedélyt kérelmező birtoka olyan méretű, hogy azon belül is biztosítani tudja az előírt minimális izolációs távolságot és így senkitől sem kell semmiféle hozzájárulást kérnie. Vagyis úgy hozhat létre egy veszélyes üzemet, hogy ahhoz sem a szomszédjai, sem a helyi közösség, a

¹ 1995. évi LIII.tv. 9. §.

² Ptk. 345-346. §.

³ 1998. évi XXVII. tv. 21/D. § (5)-(6) bekezdés.

⁴ Tanka Endre: *A T/826. számú törvényjavaslat törvényességi mérlege*. In: Darvas Béla: *A GM-növények hazai engedélyezéséről szóló kerekasztal-beszélgetés*. Budapest, 2006. Elérhető: http://www.vedegylet.hu/doc/GM_kerekasztal8b.pdf, 8. o.

település hozzájárulására nincs szüksége.⁵ A Ptk. 342. § (2) második fele, szintén válaszokra váró kérdéseket generál. A szakasz szerint társadalmi érdeket nem sérthet, nem veszélyeztethet a tevékenység, amibe beleegyezett a károsult. Arra a kérdésre pedig, hogy az együtt-termesztés az sért-e társadalmi érdeket, veszélyeztet-e bármit, könnyen kitalálhatjuk, hogy a két nagy tábor – az ellenzők és a támogatók – milyen válaszokat adnának.

A kártérítés problematikájára áttérve, a teljes kártérítés elve folytán a károsultat olyan helyzetbe kell hozni, mintha a kár be sem következett volna. Az anyagi károk rendezésére megoldást jelenthetne, – az egyáltalán nem új keletű – pénzügyi biztosíték. Viszont a teljes kártérítés elvébe az is bele tartozik, hogy a környezetben, biodiverzitásban bekövetkező, akár maradandó károkat – amikkel előre rendkívül nehéz számolni – is rendbe kell hozni. A törvény foglalkozik a véletlenszerűen bekövetkezett GM tevékenységgel is. Ha egy gazdának azért nincsen engedélye GM vetőmag termesztéséhez, mert ő maga nem is szeretne GM tevékenységet folytatni, de a génszökések, szennyezések következtében az ő területén is megtalálhatóak GM magok, akkor a legkevesebb, hogy a terményét meg kell semmisíteni. Azokon a területeken, ahol GMO-val szennyezett vetőmagokat vetettek, a jogszabályoknak megfelelően minden esetben a növények megsemmisítését rendelik el, mert az állomány további GMO szennyeződések forrása lehet. Ebben az esetben kára keletkezik a gazdának, tehát a károsult személye megvan, a károkozó, – aki talán nem is tudja, hogy károkozó – viszont sok esetben ismeretlen marad a követhetetlen folyamat miatt. 2012-ben a Vidékfejlesztési Minisztérium kezdeményezésére a kormány döntött arról, hogy a GMO szennyezett vetőmagok miatt károsult magyar gazdák hektáronként 360 000 forint kártérítést kaphatnak az államtól.⁶ Ha károkozásra, kártérítése gondolunk, akkor felmerül a felelősségbiztosítás megkötésének lehetősége, viszont ez sem olyan egyszerű.

Tehát a gazdasági eszközök közé sorolhatóak – a néhány sorral feljebb már említett – biztosítékok, biztosítások. Ezek ugyancsak befolyással lehetnek az adott tevékenység folytatásának feltételeire, garanciát teremtve egyben az esetleges szennyezés következményeinek sikeres felszámolásához.⁷ A kötelező környezeti felelősségbiztosítás alapján tehát a környezetszennyezés következtében károsult magánszemély vagy jogi személy részére térítené meg a biztosító a kárt, ha az személyi sérüléssel vagy vagyoni, pénzügyi kártérítési igénnyel jár együtt, és a károkozó ismeretlen, vagy a kárért nem tud helytállni. A biztosítottak köre jogszabály alapján meghatározott és ez jelentős gazdasági terhet jelent a biztosítási díjak várható növekedésére tekintettel – a biztosítók kockázata ugyanis igen nagy. A rendszer tehát kettős célt szolgál: gazdasági befolyásolást és a potenciális károsultak biztonságát. Mindkét szempontból számos kérdés merül fel; mely környezethasználókra terjedjen ki, milyen esetek vonhatók a kockázatok körébe, mi a

⁵ Ángyán József: *Összefoglaló vélemény "A géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény módosításáról"* címen, T/826 számon benyújtott törvényjavaslatról. http://www.vedegylet.hu/doc/GM_kerekasztal8b.pdf (Letöltve: 2012. 10. 17.)

⁶ Vidékfejlesztési Minisztérium Sajtóirodája: *Kártérítés a gazdának a GMO-val szennyezett vetőmagok miatt.* <http://www.kormany.hu/hu/vidékfejlesztési-minisztérium/hirek/karterites-a-gazdának-a-gmo-val-szennyezett-vetomagok-miatt> (Letöltve: 2012.10.12.)

⁷ Bándi Gyula: *Környezetjog.* Szent István Társulat, Budapest, 2011, 277. o.

kockázati limit stb. A környezeti biztosítás másik típusa önkéntes. A veszélyes tevékenységet folytatók azért kötnek ilyen biztosításra szerződést, hogy tevékenységük káros környezeti kockázatainak anyagi következményeit elhárítsák, illetve azokat csökkentsék. A biztosítás helyett más felelősséggel kapcsolatos kockázat-megosztási lehetőségek is elképzelhetőek, mint például egyes környezethasználók közös kockázati alapjának létrehozása.⁸ Ezekről függetlenül jelenleg úgy tűnik, az uniós piacokon nincsenek a GMO-kkal való keveredés kockázatát lefedő biztosítási termékek. Négy tagállamban azonban a GM növények termesztéséhez jogszabályban előírt, vagy eseti elbírálás alapján előírható az esetleges gazdasági károkra kiterjedő biztosítási fedezet vagy más típusú pénzügyi biztosíték. Néhány tagállam kártalanítási alapot hozott létre a GMO-kkal való keveredés okozta gazdasági károk megtérítésére. A GMO kapcsán bekövetkezett környezeti károkért való társadalmi, etikai felelősségre nem, de az anyagi kár megtérítésére megoldást jelenthetne az – amit a jogalkotó a szabály alkotásánál elmulasztott, habár már Unió ajánlásban is szerepelt, – hogy a GMO termesztőt, mint környezethasználót kötelezni kellene vagy környezetvédelmi biztosíték adására, céltartalék képzésére, vagy kötelező felelősségbiztosítás kötésére.⁹

Erős felelősségbiztosítás törvények a GM szervezet okozta természeti károk esetére sem az EU-ban, sem más országokban jelenleg nincsenek, ugyanúgy hazánkban sem, annak ellenére, hogy felelősségbiztosítási szabályok kialakítására törekvések már vannak, civil szervezetek célkitűzései között is szerepel, és a gyakorlatban már bebizonyosodott, hogy megoldást jelenthetne a GMO szennyezésből eredő károk megtérítésére. A pénzügyi biztosítékok kialakítása mellett szól a cikk első részében említett nagoyai Kiegészítő Jegyzőkönyv rendelkezése is, amely kimondja, hogy a tagállamok tegyenek intézkedéseket annak érdekében, hogy ösztönözzék a pénzügyi biztosítékok fejlesztését, ideértve a fizetéképtelenség esetében alkalmazandó pénzügyi mechanizmusokat is, azzal a céllal, hogy a gazdasági szereplők pénzügyi garanciákat vehessenek igénybe az őket terhelő felelősség fedezésére.

De hogyan mérhetőek hazánkban a koegzisztencia hatásai, ha elviekben Magyarországon nincsen együtt-termesztés, nincsen GMO? Ha elrugaszkodunk a koegzisztencia szűk definiálásától, akkor koegzisztenciának tekinthetjük a GMO és az emberiség közös életét is. Ezért minden GMO-ra vonatkozó szabályozás jelentős és kihat az egész emberiség történetére, a tehetséges ügyes ember morálja pedig egyetlen lehető: tisztelni a törvényt, ameddig ésszerű és fölrúgni, ahol ostoba!¹⁰

⁸ Uo. 287. o.

⁹ Tanka Endre: *A génmódosított növények hazai köztermeszthetőségének törvényességéről*. In: Csák Csilla (szerk.): *Ünnepi Tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. Születésnapjára*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2007, 410. o.

¹⁰ Tersánszky Józsi Jenő: *Bűnügy, lélekelemzéssel*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1976, 247. o.